

mentárjaival. (Nürnberg, ANTON KOBERGER 1491 körül, HAIN 3540, v. ö. HORVÁTH 652, Országos Széchényi-Könyvtár Inc. s. a. 1320). Igen szép eredeti kötésben és nagyon jó állapotban maradt fenn egy XVI. század elejéről való munka, AUGUSTINUS DATHUS: *Opera omnia*. Siena, NICOLAUS NARDUS, 1503.) De kétségkívül a legértékesebb számunkra egy XVII. századbeli iskolakönyv, latin nyelvtan magyar és német szöveggel, a következő századból magyarországi kiadásokban is annyi példányban fennmaradt ALVARUS. A bécsi nyomtatvány a SZABÓ KÁROLY *Régi Magyar Könyvtár* I. kötetébe tartozik, pontos leírását Szabóhoz kiegészítésül itt adjuk: PRINCIPIA | SEU RUDIMENTA | GRAMATICES EX IN- | STITUTIONIBUS EMMANUELIS | Alvari Societatis JESU, ad utilitatem | juventutis excer- | pta. | VIENNAE AUSTRIAE, | Typis GREGORII GELBHAAR, | Typographi Caesarei. | Anno, M. DC. XLIV. — 8°, (2) 204 l.

SÁRKÁNY OSZKÁR

A vidéki kutató és a könyvtár. Tudományos munkáink legnagyobb része nemcsak az impresszum szerint készül Budapesten vagy valamelyik egyetemi városban. Amit a vidék: a kisebb vidéki város nyújt, az legtöbbször nyers, kidolgozatlan, vagy teljesen helyi jelentőségű. Kivétel talán egy-két katolikus és protestáns egyházi központ. Pedig a vidéki élet nyugalma, az a szinte kolostori életmód, amit — mondjuk — egy kisvárosi tanár folytathat, első pillanatra kedvezni látszik a tudományos spekulációnak, a hosszú kitartást követelő gyűjtőmunkának, az elmélyedésnek. A környezet azonban legtöbbször nemcsak a dolgozó szoba négy fala, a kisváros utcái nemcsak díszletek, az emberek körülöttünk nemcsak statiszták: a városban és az emberekkel élni kell s mindez nagyon is messze ragadja a kutatót tárgya fölötti magános elmélkedésből. Lassan-lassan rádöbben arra, hogy a csenden, nyugalmon, az élet elmélkedésre vonzó tisztaságán kívül van valami más a vidéken, van valami, amit akadálnak érez, talán egy általános ellenséges hangulatot mindenféle aprólékos tudományos munkával szemben, még az intellektüelek valóban művelt rétegeiben is, akik azonban a jegyzetekkel tűzdelt aprómunkát éppen kibúvónak tekintik súlyos írói és nevelői kötelezettségek alól. Legjobb társasága a vidéki kultúrember — erről a típusról is érdemes írni — s ha rosszabb: olyan környezet, mely a tudományos munkát csak különségnek tartja. Legfeljebb öreg magántudósok művelik exakt alapon a helyi történelmet, sok ösztönzést azonban a fiatal kutató tőlük sem kaphat, lévén ők saját, meglehetősen szűkreszabott kutatási területük megszállottjai. Íme, ezekben próbáltuk vázolni egy vidéken folyó tudományos munka belső akadályait. Ez azonban még nem tartozik szorosabban a könyvtárosra. Válasszunk magunknak egy fiatal kutatót,

aki egyetemi évei után, kidolgozandó gondolatokkal, kész témákkal a tarsolyban megérkezik egy vidéki városba s most már a kisváros csendjében, a magányban dolgozni szeretne . . .

Tudományos segédeszközökre, könyvekre, folyóiratokra van szüksége. A legtöbb vidéki tanári és városi könyvtárban megvannak a legfontosabb segédeszközök, legalább az irodalom és a történettudomány műveléséhez. Van SZABÓ KÁROLY, PETRIK, SZINNYEI (az utóbbi rendszeren füzetekben, felvágatlanul, bizonyosságul annak, hogy az eltelt harminc-negyven évben milyen sokat használták), megtalálhatók a fontosabb irodalmi, nyelvészeti, történeti folyóiratok, az *Irodalomtörténeti Közlemények*, az *Irodalomtörténet*, az *Egyetemes Philologiai Közlöny*, a *Történeti Tár*, a *Századok*, a *Magyar Nyelv*, a *Nyelvőr*. Kétségtelen, hogy a tudományos munka megindulásához szükséges alapvető segédeszközök vidéken sem hiányoznak. Harminc-negyven évvel ezelőtt valóban beszerezték az alapvető munkákat. Ezek a segédeszközök azonban ma már nagyrészt elavultak. SZABÓ KÁROLYT SZTRIPSZKY HIADOR kiegészítései nélkül használni nem lehet, egyes írók tanulmányozásához nem elég SZINNYEIBŐL kiindulni: feltétlenül meg kell nézni, milyen anyagot nyújt GULYÁS —, de természetesen az újabb bibliográfiákat és biográfiákat hiába keressük. Legfeljebb PINTÉR hét-kötetes főművével kell az irodalomkutatónak megelégednie. A történetész számára oly fontos BARTONIEK s az irodalomtörténetésznek is nélkülözhetetlen DÉZSI is hiányzik, hogy kisebb s nem ennyire általános érdekű bibliográfiákat ne is említsek. Ha pedig a téma szálai külföldre ágaznak, még nagyobb könyvtárban sem talál olyan munkát, mely legalább útbaigazítsa, hiszen pl. GULYÁS egyik alapvető munkája, *Magyar szépirodalom idegen nyelven*, a legtöbb vidéki könyvtárból hiányzik. Pedig minden tudományos munka előfeltétele egy jó bibliográfiai könyvtár használata — amelyet az Országos Széchényi Könyvtár kézírattári kutatóhelyisége bocsát a közönség rendelkezésére —, ahol tájékozódhatunk, megállapíthatjuk, hogy pillanatnyilag milyen tudományos anyagot tudunk összegyűjteni tárgyunkhoz. Ez vidéken hiányzik s ebben látom a vidéki tudományos kutatás megindulásának első s talán legnagyobb akadályát. A vidéki kutatónak, mielőtt munkájához hozzáfogna, egy-két napot bibliográfiai előtanulmányokkal kellene töltenie, Budapesten vagy valamelyik egyetemi városban. Sajnos azonban, ilyen bibliográfiai tájékozódásra a kutatás folyamán többször is szükség van, ami mindannyiszor újabb fennakadást jelent a munkában. Arra természetesen gondolni sem lehet, hogy kisebb könyvtárak talán a legfontosabb újabb segédeszközöket beszerezzék. Hiszen az a könyvtár, mely vidéken a kutató rendelkezésére áll, egészen más feladatot hivatott elsősorban betölteni.

Es itt elérkeztünk a második nehézséghez. Nincs megfelelő könyvtár. Egyes vidéki gyűjtemények magas példányszáma ne téveszsen meg. Ezek a könyvtárak népszerűek, ismeretterjesztő vagy szórakoztató célúak s általános irányúak. Ezenkívül — s ez különösen a tanári könyvtárakra vonatkozik — hiányzik a vezetésükben az évtizedekre, vagy legalább évekre visszanyúló egységes szempont. A nagyobb folyóiratokat rendszeren megtaláljuk a katalógusukban, egyes évfolyamok azonban gyakran hiányoznak. A könyvtár vezetői nem tartották mindig szükségesnek bizonyos folyóiratok beszerzését, így lettek azután furcsa torzók. Néha nagyon jól használhatók, de a kutatói balszerencse törvénye, hogy mindig az az évfolyam hiányzik, amelyekre éppen szükség van. Még nehezebb a helyzet a könyvekkel. A magyar irodalomtörténész itt látszólag könnyebb helyzetben van, mint a történész, sőt a klasszika-filológus. Nagy íróink összes művei több díszkiadásban is rendelkezésére állnak, s olvashatja a róluk szóló régebbi standard munkákat is. Ilyesfélét talál az újabb kiadványok közül is: PINTÉR JENŐ, HORVÁTH JÁNOS, FARKAS GYULA munkáit, de hiányzanak az újabb kisebb tanulmányok, disszertációk, melyeket beszerezni csekély értékük mellett is olyan nehéz s melyeket a nagyobb könyvtárak, mint fűzött példányokat, nem is kölcsönöznek. Még nehezebb a kutató helyzete, ha a forrásmunka egyúttal olvasmány — ha például újabb irodalommal foglalkozik —, hetekig, hónapokig kell várnia, míg egy író legfontosabb műveit össze tudja gyűjteni. A hiányok felsorolását folytathatnók. Itt most csak a legfontosabbra akarjuk felhívni a figyelmet. Az újabb történeti disciplinák nem a kiemelkedő egyéniségeket állítják az érdeklődés középpontjába, hanem a kort. Munkájukhoz rengeteg egykorú színt, egykorú adatot használnak. Ilyesféle kutatáshoz azonban egy nagy hungarológiai könyvtár szükséges, amilyen az országban legfeljebb egy-kettő lehet s amelyet tudomásom szerint a hazai központokon kívül csak a berlini Collegium Hungaricumban állítottak fel. A XVIII. és XIX. század szürke kiadványtömegéből a vidéki könyvtár csak töredékeket őrizhet, véletlen örökségeket. Ugyan ez a helyzet a mult század irodalmi folyóirataival, ezekkel az elsőrangú forrásokkal, s folytathatnók a nehézségeket az újabb irodalommal. Itt azután valóban a könyvtár vezetőjének ízlése vagy ízlésnélkülisége befolyásolja a beszerzést.

A történész helyzete hasonló. A régi törzsanyag rendszeren nagyon jó. Forráskiadványok, monografiák, olyanok is, melyeket a budapesti könyvtárakban nehéz megkapni, itt a kezeügyében vannak. Az újabb beszerzések azonban csak inkább a standard művekkel és népszerű kiadványokkal gazdagítják a könyvtárat. Kizárólag tudósoknak készülő publikációkért egy nem tudósoknak fenntartott könyvtár nem is adhat

ki nagyobb összegeket. Mit mondjunk a romanista vagy germanista helyzetéről? A nyelvészről, aki állandóan szótárak tömegével dolgozik? Bizonyos szakmák művelése vidéken, a budapesti könyvtárak mai felszereltsége mellett, majdnem lehetetlen. A vidéki lassabban és pontatlanabban dolgozik, tehát nem bírja a versenyt.

A kutató tehát vagy félreteszi témáját jobb időkre vagy legalább egy részét s azt használja fel, amit helyben talál. De ez is elfogy egyszer s most könyvekre van szükség, melyek csak valamelyik budapesti könyvtárban vannak meg. Elvben a könyv megszerzésének és meghozatalának nincsen semmi akadályja. Az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ vállalja a felkutatás munkáját s ha a kérdéses munka nem ritka, nem értékes s a könyvtár kölcsönzési szabályzata egyáltalában nem zárja ki a vidékre való kölcsönzést s végül ha a kérdéses munka nem olvasótermi, vagy netalán bibliográfiai segédeszköz — akkor készpénzbiztosíték ellenében megkaphatja, saját költségére szállíthatja. Ismerve a kutató anyagi helyzetét, világos, hogy nagyobb könyvszállításokra nem kerülhet sor — s valóban nem is lehet könyveket küldetni Pestről vidékre, csak azért, hogy egy szövegkiadás helyességét ellenőrizzük, egy kötetet átlapozzunk, mert címe után ítélve adhat számunkra fontos útbaigazításokat. Meg kell tehát válogatnunk, hogy mit hozatunk meg: csak olyan munkákat, melyeket valóban a vidéki csöndben jó áttanulmányozni. Nem akarjuk ezzel azt állítani, hogy könyvpostázással dolgozni lehetetlen, csupán azt, hogy így dolgozni — hősies vállalkozás. A kutató így kénytelen igénybe venni fővárosi barátait s kénytelen a nyári vakációban felkeresni a könyvtárat — ahol rendszeren csukott kapura talál, mivel éppen nyári nagytakarítás folyik.

Feltártuk a nehézségeket. A vidéki könyvtárak nem tudományos könyvtárak, a budapestiek meg nem kölcsönkönyvtárak. A vidéki kutató így őrlődik két malomkö között. A legfontosabb hiányok tehát: 1. bibliográfiai segédkönyvtárak hiánya, 2. hungarologiai gyűjtemény és újabb tudományos kiadványok hiánya, 3. a központi könyvtárak nehézkes könyvkölcsönzési és könyvküldési szabályai. Segítség? Sajnos, nehéz megoldást találni. El kell azonban ismernünk, hogy haladunk a megoldás felé. Sok történt az utóbbi években mindhárom akadály megszüntetése felé. Vidéki feladat lenne bizonyos körzetben elérhető bibliográfiai segédeszközök nyilvántartása, hungarologiai anyag beszerzése — elsősorban régi magánkönyvtárakból —, vidéki bibliográfiai központok útján a könyvforgalom javítása. Sok történt és sok történhetik még, sajnos, azonban nem fog azon a megállapításunkon változtatni, hogy a vidéki tudományos munka hősies vállalkozás.

SÁRKÁNY OSZKÁR.